

RADÓ SÁNDOR, A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG TÁRSELNÖKE 60 ÉVES

Dr. RADÓ SÁNDOR egyetemi tanárt, a magyar földrajzi térképészet vezetőjét, a földrajztudományok doktorát, társaságunk társelnökét melegen üdvözljük 60 éves születése napja és első tudományos munkája megjelenésének 35. évfordulóján.



Ebből az alkalmából munkában, küzdelemben, sikerekben gazdag életéből tevékenységének néhány kiemelkedő körét elevenítjük fel.

Mivel 1919 után, a Tanácsköztársaság leverése után, a Kommunisták Magyarországi Pártja tagjaként a Vörös Hadseregben betöltött politikai funkciója következtében emigrációba kényszerült, egyetemi tanulmányait különböző német egyetemeken folytatta földrajz és történelemből, majd Ausztriában, Németországban, Franciaországban, Svájcban és a Szovjetunióban dolgozott.

Első munkája 1924-ben Braunschweigban a Westermann kiadónál jelent meg. Műve, a „Politische und Verkehrskarte der Sowjetrepubliken” volt az első térkép, amely

a Szovjetunióról a Szovjetunió határain kívül jelent meg. Ezzel indult meg tudományos munkásságának két fő iránya: a térképészet és a gazdasági és politikai földrajz művelése.

A Szovjetunió elismert szakértőjeként hosszú éveken át RADÓ S. szerkesztésében jelentek meg a Szovjetunió térképei az elterjedt Andréé, Meyer, Stieler kéziatlásokban. 1927—33 között a Meyers Lexikonban kb. 400 cikkben, 1927—41 között pedig a Gothai Almanachban sorozatosan ismerte a Szovjetuniót. Térképein, lexikonokban és folyóiratokban megjelent cikkeiben tört utat Németországban, majd ezek nyomán a nyugat-európai országokban a szovjet politikai és gazdasági földrajzi terminológia számára. RADÓ SÁNDOR nevéhez fűződik a hosszú orosz nyelvű elnevezés jellemző rövidítésének, a „Szovjetunió” szakkifejezésnek bevezetése, ami azóta mind a szakirodalomban, mind a köztudatban világszerte elterjedt.

Míg a tőkés világban a Szovjetunió térképeit szerkesztette, addig 1933—39-ben a Nagy Szovjet Világatlaszban a külföldi országokat ábrázoló térképek főszerkesztőjeként működött.

A térképtudomány és gyakorlat továbbfejlesztőjeként elsőként foglalkozott légi közlekedési térképek szerkesztésével. 1927-től sorozatosan készítette a különböző légi közlekedési társaságok megbízásából a több kiadásban (német, francia, angol, olasz, holland, svéd, finn nyelven) megjelent légi térképeket. A 20-as években indult el a még kezdetleges és veszélyes repülőgépeken, hogy az azóta megtett mintegy három millió kilométeres légi úton páratlan gazdagságú közvetlen tapasztalatokra, helyi megfigyelésekre tegyen szert. Az első évek repülő útjainak termékei nemcsak légi közlekedési térképek voltak, hanem úttörő kezdeményezéseket a Lipsceben 1931-ben kiadott első légi útikönyv (Mittel-Europa). A 34-íves magas színvonalú útikönyv a Közép-Európa légi útjait járó utazónak lehetővé tette, hogy az alatta elterülő panorámában necsak gyönyörködjék, hanem körültekintő földrajzi tájékoztatást is kapjon.

Egészen sajátos az a munkaterülete, amelyet két atlasz, az „Arbeiteratlas Der Imperialismus” (Berlin 1929) és „The Atlas of today and tomorrow” (London 1938) szerkesztése jelent. A világgazdaságot és a világpolitikát marxista szemszögből világította meg és először adott a munkásszótly kezébe olyan térképeket és ezekhez fűzött magyarázatokat, amelyek segítségével könnyen áttekinthetően tájékozódhattak égető gazdasági és politikai kérdésekről. Az Arbeiteratlast Tokióban is kiadták. Számunkra jelentős, hogy néhány példánya és gépelte fordítása illegálisan Magyarországra is eljutott. Ezt ugyan a hivatalos magyar földrajzi körök nem ismerték, azonban az ifjúmunkás mozgalomban, sőt még a szegedi Csillag-börtönben is kézről kézre járt. A 30-as években fogalommal vált a „Radó”, amelynek magyar fordítását HAMVAS H. SÁNDOR, az ismert proletár író gondozta és nem más, mint JÓZSEF ATTILA ellenőrizte. Tanultak belőle, idézték, vita közben felhasználták, mert kitűnően szemléltette a világpolitika és világgazdaság közötti összefüggéseket, az imperializmus korában a világ térképén bekövetkezett változásokat, a fő nyersanyagforrásokat és piacokat, a tenger feletti uralomért folyó harc állomásait stb. A hasonló céllal és tartalommal később megjelent „Ma és holnap atlasza” nemcsak angol, hanem svéd és cseh nyelven is közreadták. A londoni kiadó (Victor Gollancz) referálól füzetében ismerteti a szerző eddigi munkásságát, majd az érdeklődés felkeltésére elegendőnek tartja a több mint 200 térképet, illetve kartodiagramot és magyarázó szöveget tartalmazó atlasz fő címeinek felsorolását. Számunkra világos, hogy már a címek is marxista szemléletet sugároznak. (A világ felosztásáért folyó harc. Nagyhatalmak és gyarmatbirodalmak. Harc a világpiacokért. Állam és társadalom stb.) Így fonódott össze az „objektív” térképészet és a marxista nevelő munka, a tudomány, valamint a propaganda és agitáció e művekben.

A legszélesebb rétegek számára tette szemléletessé, érthetőbbé a világeseményeket a „Pressegeographie” és „Geopress” szerkesztőjeként az először Berlinben, később Bécsben, Párizsban, Genfben kiadott és sokszáz külföldi újságban megjelent aktuális térképek. Ezek külsőleg objektívan, valójában pártosan ábrázolták a világeseményeket. Az aktuális térképeket hazatérése után itthon is meghonosította. Budapesti és vidéki lapjainkban megjelenve százazrek okulására szolgálnak, gyarapítják földrajzi ismereteiket, formálják szocialista tudatukat az általa vezetett „Terra” térképszolgálat alapján.

A Pravda DR. RADÓ SÁNDORT térképei, enciklopediákban, folyóiratokban megjelent cikkei és utikalauza alapján a Szovjetunió legjobb ismerőjeként nevezték. 1925-ben Moszkvában német és angol nyelven, majd 1929-ben kibővítve 900 oldalon jelent meg a berlini Neuer Deutscher Verlags német, francia és angol nyelven a Szovjetunió leírása útikalauz formájában, amely később még több kiadást is megért. Igen sokrétű gyűjtő,

válogató, rendszerező munkát, aprólékos részletismereteket felőlelő mű ez. A szerző tudományos munkáját és propagandisztikus célkitűzéseit az útitalauz örvé alatt volt kénytelen megvalósítani. A kapitalista országban élőt félig legális, külföldi kommunista emigráns helyzete, és a mű rendeltetése készítette olyan megoldásokra, hogy a hűvös objektivitás leple alatt kommentárok nélkül közöljön rideg tényeket, de a kapitalista gyakorlatlótól merőben eltérő tényeket a forradalmi társadalmi változásról, a közelmúlt történetéből, gazdasági, politikai, kulturális fejlődéséről, a népgazdasági tervekről, a természetátalakítás új vonásairól stb. Helyet kap a szakszervezeti mozgalom ismertetése, a szocialista biztosítás, munkásvédelem stb., amelyek segítségével az olvasó a céltudatosan torzított, reakciós ismertetésekkel szemben tájékozódhatott a szovjet valóságról, a marxizmus—leninizmus gyakorlatáról. Politikai hatékonyságát nem kisebb emberek ismerték fel, mint az angol konzervatív párt egyik vezetője, HAROLD NICOLSON, aki a szerzővel tartózkodott, a Daily Telegraphnak hasábjain ismertetésében kifejtette, hogy bár a mű nem tartalmaz nyílt világnézeti vagy politikai megállapításokat, minden sora, minden szava elárulja a szerző kommunista meggyőződését. HAUSHOFER, a hírhedt geopolitikus a Zeitschrift für Geopolitik hasábjain óvón emelte fel szavát e mű ellen, mondván, hogy a bolsevizmusnak két éles fegyvere van Németországban: a Patyomkin cirkálóról szóló film és RADÓ SÁNDOR könyve, mert olyan rétegekhez is eljutnak, amelyek egyébként elzárkóznának a bolsevista Oroszország hatásától. Éppen az ilyen indirekt módszerek, az „objektivitás” adott módot RADÓ SÁNDORNak, hogy ebben és számos más, korábban emlegetett munkájában, sokak számára lehetővé tegye a valóság megismerését.

A Baedekerektől eltérő, meglepően szokatlan fejezeteket tartalmaz a Hamburgról szóló útitalauz is. A földrajzi leírás, a történet, gazdasági élet, múzeumok stb. ismertetése mellett adatokat találunk a politikai pártokról és szavazóik számáról, a munkásság politikai szervezeteiről, szakszervezeteiről, szövetkezeteiről, kulturális szervezeteiről stb. A városkép így kitágul: a kikötő, a műemlékek, a szórakozóhelyek mellett a látókörbe kerülnek a dolgozó munkások és akkor még a fasizmusban tönkre nem vert harci szervezeteik.

A kb. 40 kötetben, illetve atlaszformátumban megjelent művén kívül a Meyers Lexikonnak és a Nagy Szovjet Enciklopédiának földrajzi munkatársaként egyrészt a Szovjetunióról, másrészt Magyarországról és más európai országokról, városokról írt cikkei, a geopolitikáról írt elméleti tanulmánya, valamint a külföldi és immár hazai szakfolyóiratokban megjelent számos más tanulmánya, közleményei jelzik RADÓ S. széleskörű tudományos munkásságát. E művek jellegét megismerhetjük a nagy felkészültségről tanuskodó, új tudományos megállapításokat tartalmazó, a „Földrajzi Közlemények”-ben megjelent „Az imperializmus és szocializmus politikai földrajzának vázlata” című tanulmányából, amelyben az utolsó öt évtizedben a világ politikai térképén bekövetkezett változásokat, a világ országainak közjogi és tényleges státushelyzetét veszi mély marxista—leninista politikai földrajzi elemzés alá. Kimutatja a változások törvényszerűségeit és sajátos megnyilvánulási formáit. Rendszerbe foglalja jelenünk e mozgalmas periódusában a szocialista és kapitalista világ országainak státushelyzetét, bizonyítja korunkban a szocialista világrendszer térhódítását, szükségszerű győzelmét. Eligazítást ad a politikai tudományokkal foglalkozóknak és a gyakorló földrajztanároknak egyaránt. A tudomány történetében való jártasságát ismerhettük meg „Humboldt, a geográfus” c. mélyeszántó előadásából.

Kultúrforradalmunk következtében népünkben a világpolitika és gazdaság kérdései iránt megnövekedett érdeklődését, igényeit, szükségleteit felismerve RADÓ elvtárs szerkesztette a Nemzetközi Almanachot. E munka hasábjain újszerű, először jelent meg az egész világra vonatkozó ilyen gazdasági és politikai tájékoztató, folytatást ígérő évkönyv. Tudományos hitelű felvilágosítást nyújt valamennyi ország társadalmi és gazdasági berendezkedésére vonatkozóan, ismerteti a helyi és nemzetközi politikai és gazdasági szervezeteket, regisztrálja a változásokat, a termelési adatokat több évre visszamenően és a második világháború előtti termeléssel egybevetve adja, a lehető legfrissebb adatokkal szolgál, sokoldalú összefüggéseket tár fel, összehasonlításokra ad módot, és teszi mindezt a marxizmus—leninizmus szellemében.

Nagy szaktudását, kitünő szervező, irányító, ellenőrző képességét gyümölcsöztetve lendítette fel RADÓ SÁNDOR 1955 után hazatérve a hazai polgári kartográfiai munkálatokat. A földrajzi térképek szerkesztőségének elnöke lévén, minden magyar térkép létrehozásában vezető szerepe van. Szerkesztésében jelent meg a modern, kitünően használható általános iskolai atlasz, a már szintvonalakat is tartalmazó turista térképek, minden

városunkról — a legtöbbről először — várostérkép, a hat nyelven kiadott és Mexiko részére is készült Zsebatlasz. A Világtlasz évtizedek óta jelentkező hiányt pótol, a jelenlegi politikai földrajzi helyzetképet adja, kimerítő névjegyzékkel segíti a tájékozódást. Előkészületben van a középiskolai atlasz és a Magyar Atlasz. A Magyar Atlasz a földrajz minden ágából, a geofizikától a gazdasági földrajzig közöl térképeket, sokoldalúan mutatva be Magyarországot. Most készülnek nálunk először műanyagból domborművi térképek (Magyarországról 1:1 250 000 méretarányban).

Nemzetközileg elismert szaktekintélye révén a Nemzetközi Földrajzi Unió nemzeti atlaszok 10 tagú bizottságának tagja, ahol hét kapitalista és három szocialista ország között Magyarországot képviseli. A nemzeti atlaszok egységes tartalmának, jelkulcsának létrehozása egy megjelenendő egységes világtlasz alapjait veti meg. A Geodéziai és Kartográfiai Egyesület társelnökeként is széleskörű nemzetközi tevékenységet fejt ki a nemzetközi együttműködés elősegítése érdekében. Munkásságának eredményeként Budapest a világon az első között foglal helyet térképészeti és földrajzi adattárát illetően. A Föld térképén bekövetkező változásokat rendszeresen publikálja. 1959 óta a Német Demokratikus Köztársaságban készülő Nagy Német Lexikon földrajzi cikkeinek és atlaszkötetének szerkesztője.

Előszörban a Szovjetunióban, de számos ország földrajzi társaságának tagjaként nagy megbecsülésben részesül. 1942-ben a Szovjetunió Lenin rendjével tüntették ki, hazatérte után pedig a „Fegyverrel a hazáért” partizán emlékémet, a „Térképészet Kiváló Dolgozója”, a „Szocialista Munkáért”, a „Tanácsköztársaságért” érdemérmét és a „Munka-érdemérmét” nyerte el.

A Nemzetközi Földrajzi Unió Magyar Nemzeti Bizottságának elnökeként kitünő kapcsolatait a magyar földrajztudomány fejlesztése és a fiatal tudsgeneráció külföldi utazásairak elősegítésére és termékennyé tételére is felhasználja.

DR. RADÓ SÁNDOR alig öt éve tért vissza hazájába, de szakmunkája mellett már nevelőmunkája is hatékonyan érezhető. Munkatársait és tanítványait szilárd marxista — leninista gazdasági és politikai földrajzi szemléletével, hatalmas, legtöbbször személyes tapasztalatokkal szerzett földrajzi helyi ismereteivel, fejlődésüket elősegítő megbízásokkal irányítja és sokoldalúan támogatja.

60 éves születésnapján jó egészséget, töretlen munkakedvet és sok sikert kívánunk további munkásságához.